

"ליהודים היתה אורה" אמר רבי יהודה:
אורה - זו תורה.

וכך הוא אומר:

"כי נר מצוה ותורה אור" [מגילה ט"ז]

לזכרה של: אורה מושקוביץ ע"ה
משואות-יצחק

דפי עיון

במפרשים

יו"ל ע"י מ. מושקוביץ * משואות-יצחק 79858, ד.ג. שדה-גת * טל': 08-8581440 * פקס: 08-8503835

שנת תשס"ו

פרשת מקץ

א. רש"י הירש.

פרק מא' פסוק לד':

(לד) אך פרעה עצמו יטיל את מס החומש. גם כאן מתגלה יוסף כחכם. אל יעמיסו על האפוסטרופוס את הטלת המס וגבייתו; הוא, הזקוק כל כך להשפעה מוסרית על האוכלוסייה, ישוחרר מכל תפקיד שעלול לעורר איבה. כל מס, גם אם הוא הכרחי ומביא תועלת, הרי הוא לוחץ על הציבור. דבר זה יעשה פרעה עצמו, והפקידים שיתמנו על ידו. עוד תישאר לאפוסטרופוס עבודה מרובה. בחומש זה ידאגו רק לצרכים החיוניים ביותר.

מדוע דוקא חומש? אולי משום כך: נניח כי הצריכה בשנות השפע היא כפולה מהצריכה בשנים הרגילות. והיפוכו של דבר, מסתפקים בשנות היוקר במחצית הצריכה שבשנים רגילות. מכאן שהצריכה בשנת שפע עולה פי ארבע מהצריכה בשנת רעב. אם זה נכון, הרי מתבאר מאליו שחמישית היכול שנאסף בשנת שפע דיה לכלכל שנת רעב, גם אם כל ארבע החמישיות הנותרות תיאכלנה.

אלות

1. קרא את הפסוק שנית ומצא מה בצמט קשה לפרשנו?
2. תולתו לַקוֹחַ מן המצואות הידועה לו על יחסי-הוא ואנשיו, מה בצמט מסרי? אלו?
3. איך הוא מסביר את צנין ה"חול"en?"

* * *

ב. רש"י הירש.

פרק מא' פסוק לה':

(לה) אולם יעשה דבר נוסף, ואל ידאגו רק לצרכים ההכרחיים ביותר. תפקיד זה יישמר לאפוסטרופוס, והוא מבואר בפסוק זה. אולם ההבנה נתקלת בקשיים. הוא אמר: ויקבצו את, כל אכל וגו'; אך אם כל אוכל השנים הטובות ירוכזו במחסנים, תגווע האוכלוסייה ברעב, בטרם תבאנה שנות הרעב. אפשר ו"קבץ" — שאמנם הוראתו תמיד: לאסוף — פירושו כאן: לשמור במרוכז, לשמור לעצמו; הוראה זו איננה דחוקה והיא רמוזה בקרבת המלה עם "קפץ", "כוץ", "גוץ", "כבש", "גבש", "יבש", — המורים כולם על דחיסה. לפי זה הרי כאן שתי הצעות: א) הטלת מס — בפסוק הקודם. ב) אפוסטרופוס על השימוש, הגבלת סחר התבואה, בראש וראשונה הגבלות הייצוא. הן מצרים העתיקה היתה מחסן התבואה לכל שאר הארצות. לפיכך: אוכל — ולא חליפיו — יישאר בארץ.

משום

כך הוא חוזר ואומר "אנכל" ולא "תבואה", שכן אפשר לראות גם בכסף — "תבואה" ויכול לשנים. בשנות השפע אל יוצא דבר. יתר על כן, עיר אל תסחר עם חבצלה, אל יחליפו דגן בכסף יקר. אם מבקשים המייצרים למכור, ימכרו רק לפרעה, והתבואה שתיקנה בדרך זו תישמר במחסניו. ולמען יכירו הכל את המטרה הטובה של הפיקוח המטרדי, וכך יינטל מטעמו המר, אל תובא התבואה למחסן מרכזי, אלא אכל בערים ושמרו, התבואה שתיקנה בכל עיר תאוכסן בחוכה; כך תבין האוכלוסייה שמחסני התבואה הם ערובה מפני מחסור לעתיד — אינו דומה מי שיש לו פת בסלו וכו' (כתובות סב ע"ב) — וכך היא תשוכנע שאין הממשלה מתכננת ספסרות מסחרית עם ארצות החוץ, אחרי שאסרה זאת על הציבור.

אגרות

מקץ

1. מהמקצא פירושו על הפסוק הקודם משיק פרשנונו עם כאן וטוה טיטה מארזנת וקופה להתנהגות הממשל, מהי?
2. למה חשוב לו להדגיש כי הכל תוכנו מראש למצן יראה פסקיות לצבור?
3. למה לא אוכסנה התבואה במחסנים מרכזיים?
4. מה ההבדל בין "אוכל" לבין "תבואה"?
5. עם הפסיכולוגיה נרתמה לצנין, איך ומה זה סייץ?
6. "ספסרות מסחרית עם ארצות חוץ", על מה יתכן והוא רומז?

* * *

ג. הכתב והקבלה.

פרק מב' פסוק א':

מב (א) למה תתראו. מלת תתראו פירש"י לשון כתיבה וכוון, והוא מגזרת רוח, ומשמע בנין וסתירה, לשון שביעה ומי, ולשון רזון וכמות. והרע"ס פי' לשון רחמי' ממש, למה תצטוו זמ"י, וכל אחד מלפניו שילך חצרו, והרר"ם טען עליו שאין טעם הרחמי' צנין התפעל הצטת האחד את חצירו כי"ח הצטת כל אחד ח"ע, ויב"ע פי' לשון יראה, שתרגם למה דין אהון דחלין לנתיבות לנתיבים, ולפי' היה ראוי לוודא למה תיראו, או למה תתיראו, והר"ש פירש לשון התראה, כלומר למה תרלו להנתיך עד שבעשה לכם התראה לעורר דעתכם על הרע המגיע ומניעת ירידתכם, וכמו שהתרה צה"ס כבר צאמר רדו שמה ונחיה ולא נמות, ולולי דמסתפינא הייתי אומר שאין תי"ו השניה מהתפעל חזל היא שרשיה, והוא פעל הנגזר מן שם תר, אשר יורה על הזמן, כמו וצהגיע תר אסתר (ע"ש רש"י), וטעמו למה תקחו לכם מועד וזמן כי"כ? (ווארום לאספקט איהר אייך לייט?) ותתמהמהו וליקח שבר רעבון לרכי צית, ומלחמי שצלשון סורית שרש תרל מוצנו "הנתיך מלעשות חיו פעולה, (לפגערן) והוא מוסכם לדברי: (ד) אסון. וימה שלא כדרכה אם צידי אדם או צידי ה' וכדומה, והמתרגמו מכוול (אוונגליקן), אינו לפי העברי (רל"ח).

אגרות

1. מהו פירושו של רש"י כאן ואיך ניתן להסבירו צפ"י הנאמר בפסוק?
2. מה פירושו "עמנו בנין וסתירה" והיש לב דאמא נוספת לדבק זו?
3. פרשנונו 663 כמה פירושים אחידים, התוכל למנותם ולהסבירם?
4. מהו פירושו הוא?
5. מה פירושו "אסון" וצט מה אינו מסכים?

* * *

ד. רד"ק.

פרק מב' פסוק ו':

(ו) ויוסף הוא השליט, והוצרכו אחיו לבא לפניו כי הוא המשביר. ומשביר הוא שומע יוצא לשלישי, מצוה לאנשיו שישברו, ותחלה היו הקונים באו אליו כי כן צוה הוא שלא ימכרו עד שיבואו לפניו וישאלו ממנו שיצוה למכור להם, וצוה זה בעבור שידע כי אחת יבואו לקנות תבואה כי הרעב היה בארץ כנען ואם יבואו על כל פנים יתראו אליו וכן עשו²³.

אגרות

1. מה קושי אפשרי בפסוק עליו מתאמץ פרשנונו לצנות?
2. למה כתוב "הוא" ומה משמעותו כאן?
3. מה היה סדר הצניינים בקשר לרכישת מלון צ"י תושבי חוץ ולמה?

* * *

ה. תועליות להרלב"ג.

פרק מב' פסוק ו':

ה. תועליות להרלב"ג. ויוסף הוא השליט על הארץ הוא המשביר לכל עם הארץ: (ד) אין ראוי שיקל האדם בשמירת מה שהפקד לו ויעוזב ההנהגה והשמירה ההיא לזולתו מפני שכל מדרגתו שנתן לו המפקיד בשלטנות ובשררה, כי כבר נמלה דע תחת טוב, אבל ראוי שיפליג בשמירת הדבר ההוא כפי מה שאפשר כי צוה מיושר ומגמילות טוב למי שנמלהו טוב מה שלא יעלם, ולזה תמלא שיוסף עם היותו כ"ד בכל הארץ היה הוא בעלמנו משביר לכל עם הארץ כדרך שישלם לו שמירתו באופן היותר שלם שיהיה אפשר ולא מנעמכו שרמנו ושולטנותו מהשגית צוה:

311

1. על אינה קושי אחס פרשנו תשובה?
2. למה על האמונה לנהוג כפי הכתוב כאן?
3. איך נהג יוסף?
4. "השררה והשליטנות" לא מנצתהו, ממה?

ויאמר אליהם מרגלים אתם לראות את ערות הארץ באתם (כ"ב, ט').

ז. אבני שהם.

פרק מב' פסוק ט':

בחכמה דיבר יוסף להתעולל עליהם בתואנה זו דמרגלים, כדי למנוע בעד אחיו מלבוא בדברים עם תושבי המקום לחקור ולדרוש אודות אחיהם אשר נמכר מצרימה, כי חשש שמא יעלו על עקבותיו, ויתברר להם כי זה המושל היושב על כס המלוכה לפנייהם אינו אלא יוסף אחיהם, ולכן העליל עליהם לאמור מרגלים אתם, ומי מאנשי מצרים יהיו להתרועע עם אנשים החשודים בעיני השלטון כמרגלים.

אלמות:

1. מהו הקושי הגדול עליו מנסה פרשנו לנצוא מצנה?
2. אינה סוד על תשובה היא לו כאן?
3. מצטט מה עשה יוסף ומה רצה להשיג והאם אכן השיג זאת?
4. האם זה צונה על הקושי שבפניו צמד פרשנו?

ז. תורת משה האלשיך הקדוש.

פרק מד' פסוק י' יב':

שנית ימות, כי יוכיח סופו על תחלתו. והוא כי לא עלה רוחם ימצא באמתחת בנימין שלא היה בענין הכסף, כי אם הלכו אחר הרוב ולא זאת היא הראשונה. והנה האיש הזה ידע באמת כי באמתחת בנימין היתה, כי בידו שם אותה באמתחת הקטן, על כן אמר הלא אמרתם כי מהכסף ראייה לזו שלא פשעתם מקל וחומר, ואם ימצא שפשעתם מי שימצא בידו ומת כי יוכיח סופו על מעשה הכסף ושתיים רעות עשה ועליהן ימות. והשאר על מעשה אחד בלבד גזרתם שלא ימותו כי אם יחיו, והנה גם עתה כמה שאומר כדברייכם כן הוא, כפי מדת דינכם, שבאחד יהיה עבד ולא ימות עד השנית. וגם דברייכם כי הקל וחומר אמת שמי שלא חטא בכסף גם לא חטא בזה, כלומר כי יודע אני מי שעשה זאת, אחת היא לו, כי בכסף לא נמצא בנימין. והוא כי ידע כי בנימין היה שימצא אתו, כי הוא שם הגביע באמתחתו, על כן יהיה לי עבד, ואתם שלא עשיתם אפילו אחת כעדותי באומרי כספכם בא אלי תהיו נקיים, והוא כדבריהם ממש. והורה בפירוש כי את בנימין השותק היה חושד באומרו ואתם תהיו נקיים, שהיה לו לומר והשאר יהיו נקיים.

ויאמר גם עתה כדברייכם כן הוא אשר ימצא אתו יהיה לי עבד ואתם תהיו נקים (מד י'). ויאמר גם עתה, כמה שאגזור, גם אם שאקל בדבר כדברייכם כן הוא. כי אתן הפרש בין הנמצא אתו לנלויים אליו. או יאמר, כי הנה דרך נמוסי מלכים רבים שאין דנים משפט מות על גזלה ראשונה, כי אם עונש אחר, עד שינה או ישלש בגניבה. ועל דרך זה יתכן היה בלב בעלי הויכוח הלז, כי על פעם אחת יהיה עבד, ועל השנית — ומה גם מבית מלך — יומת עליה. ובזה נבא אל הענין, והוא כי אחר אומרם הקל וחומר, הפך מאמר האיש שרוצה ללמד ממעשה זה אל הכסף המושב שגם אז עשו רעה, כי גנבו והתנכלו להשיב כדי לגנוב מה שגדול הימנו. על כן אמרו מי שימצא בידו ומת. כי שתיים רעות עשה כבר. ואנחנו שלפחות זאת ודאי לא עשינו, והראשונה בספק, נהיה לאדוני לעבדים. ודעתם כי על ספק גניבה אחת ראוי עבדות, ועל אשר נמצא בו פעם

אלמות:

1. מה הקושי האפשרי בקטע הראשון?
2. בהמשך הקטע השני מסביר פרשנו באריכות את תיאור המצעה ואיך הוא נראה בצניו יוסף לצוות האחים, התוכל לתאר ולהסביר?
3. מה היתה כוונת יוסף בכל המצעה המסובק הלה?
4. בפסוק יב' מבחין פרשנו בקושי מסויים בפסוק עליו הוא פונה את פירושו, מהו?
5. איך פרשנו מסביר את הסיבוק על הצנין ואיך עבדו על יוסף יצא מזה?
6. מניין לפרשנו שהאחים לא חיפשו באמתחותיהם?
7. מה כל זה בא ללמדנו כאן?

